

СХВАЛЕНО

Наказ Мінагрополітики України,
Української академії аграрних наук
21.07.2008 N 443/73

КОНЦЕПЦІЯ

галузевої програми розвитку садівництва України на період до 2025 року

1. Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована програма розвитку садівництва

Внаслідок швидкої трансформації розподільчо-планової системи до ринкової та недосконалого механізму приватизації багаторічних насаджень плодоносного віку у промисловому садівництві країни склалися негативні тенденції: зменшуються обсяги виробництва плодів і ягід, різко скорочуються площі насаджень, до критичного рівня знизилися темпи їх відтворення. Впродовж 1991-2006 рр. площа плодоягідних насаджень у сільськогосподарських підприємствах скоротилася на 71,5%.

Україна має значні переваги порівняно з державами ближнього зарубіжжя за природно-економічним потенціалом для влаштування промислового садівництва. Так, за умов поглиблення зональної спеціалізації можна успішно вирощувати всі без винятку плодови та ягідні культури помірного клімату. Проте, ця перевага ефективного ведення промислового садівництва використовується незадовільно.

З підвищенням платоспроможного попиту населення змінюються загальні стандарти, зокрема, структура споживчого кошика. Дослідження соціологів і дієтологів свідчать, що за цих умов у структурі харчування зменшується частка споживання хліба, картоплі та цукру й натомість збільшується частка плодів, ягід та овочів. Цим орієнтиром, поряд з доцільністю максимального використання наявного природно-економічного потенціалу для виробництва конкретних видів плодів і ягід, й потрібно керуватися обґрунтовуючи розвиток промислового садівництва на перспективу.

1.1. Сучасний стан та основні тенденції розвитку садівництва в Україні

Виробничий потенціал промислового садівництва повністю визначається трендом змін кількісного та якісного складу основного капіталу в галузі - плодоносних насаджень. Найвищі площі плодкових і ягідних насаджень були зафіксовані у 1965 р., а саме: в усіх категоріях господарств - 1299 тис.га, з них у сільськогосподарських підприємствах 870,1 (67%), в господарствах населення - 429,1 тис.га (33%). Починаючи з 1966 р., системно скорочуються площі промислових садів й особливо виразною ця тенденція склалася в роки реформування аграрної сфери. Якщо впродовж 1966-1990 рр. площа садів у сільськогосподарських підприємствах країни щороку зменшувалася на 16,7 тис.га, то у 1991-2006 рр. на 20,7 тис.га, а в останні п'ять років (2002-2006 рр.) на 25,2 тис.га. Основною причиною цього є те, що в переважній більшості сільськогосподарських підприємств через низьку рентабельність і збитковість садівництва немає власних нагромаджень навіть на просте відтворення насаджень.

Частка господарств населення у загальній площі плодоягідних насаджень в країні впродовж тривалого часу становить 44-45%. Роль цих садів у формуванні пропозиції високоякісних і великих партій плодів на внутрішньому ринку невелика, а в перспективі зменшуватиметься.

Рівень виробництва плодів і ягід найвищим був у 1981-1985 рр.: у всіх категоріях господарств - 3,2 млн.т, у сільськогосподарських підприємствах - 1,4 млн.т (43,8%). За цим показником виокремлюється 1977 р.: всі категорії господарств - близько 4,0 млн.т, а

в господарствах суспільного сектору - 1,8 тис.т. (45%). В усі наступні п'ятирічки валові збори плодів і ягід знижуються в цілому в Україні і особливо в сільськогосподарських підприємствах.

Зменшення масштабів виробництва плодоягідної продукції сільськогосподарськими підприємствами відбувається не лише через скорочення площ плодоносних насаджень, а й зниження їх урожайності. Основними причинами цього є відсутність належного матеріально-технічного забезпечення, а відтак недотримання агротехнічних заходів, висока трудомісткість виробництва та відсутність матеріального стимулу для ефективного виконання робіт тощо.

2. Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Основними причинами негативних тенденцій і чинників розвитку галузі є скорочення місткості плодоягідного ринку та різке подорожчання ресурсів. Це призвело до скорочення ресурсів у садівницьких господарствах, зниження ефективності їх використання, погіршення виконавчої і технологічної дисципліни в галузі, послаблення стимулів для підприємств до інвестування і прискорення науково-технічного прогресу, а також зменшення реальних можливостей щодо цього. Несприятливими факторами є також те, що збільшується диспаритет цін, знижується попит на плодоягідному ринку, зростає конкуренція імпортової фруктово-ягідної продукції, завезеної з країн, де природно-економічні умови є сприятливішими для садівництва, ніж в Україні. До зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції призводять розорення промислового садівництва і, як наслідок, переміщення обсягів її виробництва до господарств населення. Супроводжується це зниженням рівня механізації робочих процесів у галузі, погіршенням захисту рослин від шкідників і хвороб, отже - підвищенням собівартості та зниженням якості продукції. Усе це спричиняє нестабільність і зниження обсягів виробництва фруктів і ягід та зменшення надходжень від садівництва до Державного бюджету.

Таким чином, без радикальних заходів з боку держави й галузевих структур Україна через 7-8 років може втратити промислове садівництво й поставити внутрішній ринок плодів та ягід у повну залежність від імпорту.

Головним напрямом докорінних змін економічної ситуації в галузі садівництва є поліпшення використання наявних ресурсів господарств і біокліматичного потенціалу регіонів завдяки впровадженню інтенсивних ресурсозберігаючих технологій, поглибленню спеціалізації виробництва, удосконаленню розміщення садів, поліпшенню структури породного і сортового складу насаджень розширенню переробки і зберігання продукції в місцях її вирощування.

3. Мета програми

Стратегічною метою розвитку садівництва має бути:

стабілізація і подальше збільшення виробництва плодів і ягід;

насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможними продуктами та розширення їх експорту, щоб створити можливості до 2025 р. повного забезпечення потреб населення у цих продуктах за науково обґрунтованими нормами;

стимулювання пріоритетних напрямів садівництва;

забезпечення розширеного відтворення виробництва головним чином за рахунок самофінансування галузі;

розширення виробництва екологічно чистої продукції шляхом переходу від

індустріально-хімічних методів ведення господарства до біологічних; інтенсивне господарювання шляхом удосконалення технологій і організації виробництва на основі використання досягнень науки й передового досвіду.

4. Визначення оптимального варіанту розв'язання проблеми

Залежно від добору складових стратегія розвитку галузі садівництва може передбачати декілька варіантів вирішення цієї проблеми.

Найоптимальнішим з них є максимальне насичення внутрішнього ринку до рівня забезпечення фізіологічних норм споживання (79 кг свіжих плодів і ягід на душу населення) за рахунок збільшення обсягів вітчизняної пропозиції у поєднанні з поступальним розвитком експорту горіхоплідних, ягідних, кісточкових та зерняткових порід (приріст 12-17 тис. тонн щороку).

Така стратегія розвитку галузі передбачає розширене відтворення площ плодоносних насаджень в сільськогосподарських підприємствах до 225 тис.га, що забезпечить зростання обсягу пропозиції плодів та ягід на період до 2025 р. до 4,1 млн.т (в т.ч. 0,4 млн. тонн на експорт).

Зазначений варіант достатньо обґрунтований з огляду на ґрунтово-кліматичний потенціал України, місткість внутрішнього ринку та можливості техніко-технологічного переозброєння галузі. Однак, вимагає удосконалення інвестиційної та кредитної політики, розвитку страхових механізмів та інфраструктури внутрішнього ринку, оновлення технологічної та матеріально-технічної бази галузі, реалізації соціальної політики.

Інший варіант полягає у стабілізації площ насаджень та обсягів виробництва плодів і ягід на фоні довготривалого скорочення галузі. В такому разі обсяги внутрішнього споживання зберуться на рівні 30-35 кг на особу в рік (в т.ч. 1-2 кг за рахунок імпорту). Згідно з цими розрахунками населення України можна розподілити на три умовних групи за рівнем споживання плодів і ягід: I група - 10-20 кг плодів і ягід або ж 18-20% від норми з рівнем доходів 5,0-8,0 тис.грн. у рік (13,0 млн.чол.), II група - відповідно, 25-40 кг та 8,0-9,0 тис.грн. (17,6 млн. чол.), III група - 45-75 кг та 9,0-15,0 тис.грн. При цьому близько до норми а саме 75 кг плодів та ягід, споживатиме лише 17% населення (8,7 млн.чол.) з найвищим рівнем доходів - 15,0 тис.грн. в рік.

Цей варіант менш привабливий щодо можливостей забезпечення споживачів у свіжих плодах і ягодах та продуктах їх переробки, але разом з тим потребує значно менших інвестицій та структурних перебудов.

5. Шляхи і способи розв'язання проблеми, строки виконання програми

5.1. Напрямки удосконалення нормативно-правового забезпечення

Концепція розвитку садівництва в Україні до 2025 р. повинна стати основою для розробки цільових програм розвитку садівництва.

Потребує вдосконалення правова, законодавча та нормативна база з охорони прав на сорти, особливо вітчизняної селекції, а саме:

- на державному рівні передбачити пільгові умови оподаткування для державних селекційних установ, особливо в питаннях платежів при патентуванні та держреєстрації нових сортів і підтримки уже існуючих кращих вітчизняних сортів;
- надати селекційним установам право перевірки та контролю за впровадженням власних сортів;
- посилити відповідальність за несплату роялті;
- продовжити розробку ДСТУ на садівничу продукцію та техніку для її виробництва.

5.2. Активізація інвестиційної політики

Зважаючи на те, що садівництво в сільськогосподарських підприємствах є низькорентабельним, а передбачається значне розширення площ під плодовими і ягідними насадженнями, то найгострішою у промисловому садівництві є проблема залучення інвестицій. Її вирішення полягає у формуванні надійних джерел інвестицій та ефективному їх використанні.

Основними мають бути наступні джерела інвестицій.

Внутрішньогалузеві нагромадження, які в перспективі мають стати джерелом інвестицій на просте та розширене відтворення в галузі. Розширене відтворення у садівництві можливе лише за умов рентабельності виробництва плодів і ягід на рівні не менше як 40-50%. Така ефективність досягається на засадах поширення інноваційно-інтенсивних технологій виробництва продукції та реалізації в повному комплексі основних організаційно-економічних чинників високоефективного ведення промислового садівництва. В даний час прибутковість садівництва досягається за врожайності плодів зерняткових культур - 15-20 т/га кісточкових - 8-12, ягід - 6-8 т/га.

Формування амортизаційного фонду через щорічні амортизаційні відрахування з балансової вартості плодівих і ягідних насаджень.

Для того, щоб амортизаційний фонд цілковито відповідав своєму призначенню, як активний чинник інвестиційних процесів у галузі, необхідно:

справляти амортизацію за нормами амортизаційних відрахувань, які найбільше відповідають нормативним строкам тривалості продуктивного використання конкретних видів плодівих і ягідних насаджень.

інвентаризувати плодоягідні насадження у сільськогосподарських підприємствах й індексувати їх балансову вартість з урахуванням сучасного стану насаджень й чинного нормативу капітальних вкладень на їх створення.

Максимальне залучення іноземних інвестицій. В даний час спостерігається посилення зацікавленості зарубіжних підприємців до вкладання коштів у сферу промислової переробки плодів і ягід шляхом створення спільних підприємств. Відтак відчутно зростає пропозиція цієї продукції. Про це переконливо свідчить досвід функціонування спільних підприємств з виробництва та промислового перероблення плодів і ягід у Вінницькій, Тернопільській, Львівській областях, Автономній Республіці Крим.

Використання приватних інвестицій. В сучасних умовах і в найближчій перспективі потенційними в садівництві є приватні інвестиції орендарів і господарств населення, які спрямовують свою діяльність на товарне виробництво плодів і ягід. Передусім це стосується господарств, розміщених біля великих міст і промислових центрів, а також у зонах, районах з унікальними природними умовами для виробництва культур і сортів, які належать до обмеженого ареалу вирощування.

Продовження до 2025 р. терміну дії Закону України "Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства" (587-14) . Підтримка фінансового лізингу на придбання техніки.

З метою підвищення ефективності діяльності садівницьким підприємствам необхідно: надавати сільськогосподарську техніку, добрива, садивний матеріал, обладнання і інші основні засоби виробництва на пільгових умовах кредитування за низькими відсотковими ставками (не більше 3%) на термін 5 - 8 років;

дозволити розраховуватися за придбану техніку по лізингу у кінці виробничого циклу - після того як надійдуть кошти за вироблену та реалізовану продукцію.

5.3. Удосконалення цінової політики

У плодючому підкомплексі цінову політику доцільно здійснювати на основі вільного ціноутворення у поєднанні з державним регулюванням - гарантовані ціни визначені на основі нормативної собівартості як мінімально-допустимого рівня цін, субсидії, пільгове кредитування та страхування, податкові пільги, стимулювання експорту й обмеження імпорту тощо. Основна мета цієї політики - забезпечення розширеного відтворення галузі на основі підвищення продуктивності праці і поліпшення якості продукції, насамперед, за рахунок раціонального використання біологічного потенціалу культур та виробничого потенціалу господарств, сприяння мотивації та можливостям розширення інвестування і впровадження досягнень науково-технічного прогресу, підвищення рівня насичення садівництва капіталом на основі розширення приватної земельної власності. Цінова політика повинна забезпечувати еквівалентність обміну ресурсами між містом і селом та передумови для розширеного відтворення і нормальної госпрозрахункової діяльності для сільськогосподарських підприємств та господарств населення, сприяти прискоренню науково-технічного прогресу та задоволенню потреб споживачів на ринку продовольства.

5.4. Формування ефективних організаційних форм господарювання в промисловому садівництві

У садівництві розвиватимуться різні організаційні форми господарювання з товарного виробництва плодів і ягід. Основною спрямованістю такого поступу має бути поглиблення спеціалізації виробництва, розвиток ефективних форм агропромислової інтеграції, виробничої кооперації, формування належної виробничої і ринкової інфраструктури. Передбачається, що значна частка плодів і ягід буде вироблятися фермерськими господарствами та приватними підприємствами з площею насаджень 15-20 га, які з метою ефективного використання техніки, виробничих споруд кооперуватимуться між собою. Також в галузі будуть функціонувати великі спеціалізовані підприємства з площами насаджень 500-600 га, створені переважно за рахунок залучення інвестицій.

[продовження](#)